УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. д-р Боряна Бужашка- Данчева

на монографичния труд на доц. Спас Ангелов Ташев на тема :

„ Българските общности в Албания и Косово. Обществено-политическите процеси и демографски последици (1913 – 2023 г.) **“**, представен за придобиване на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.2 История и археология , област на висшето образование 2. Хуманитарни науки.

1. КАНДИДАТИ ПО КОНКУРСА

Единствен кандидат по конкурса е доц. д-р Спас Ташев, който е доцент в Институт за изследване на населението и човека при БАН и доцент в Югозападен университет „ Неофит Рилски“, Благоевград. Отговаря на условията на раздел 4 , чл. 22, 24,26,27 на условията заложени в Правилника за придобиване на образователна и научна степен „ доктор на науките „ в ИИНЧ-БАН и условията заложени в Правилата за работа на НЖ в ИИНЧ-БАН и чл.12 и чл.13 от ЗРАСРБ.

2 .Оценка на монографичния труд представен за придобиване на научната степен „доктор на науките“

Няма по-чувствителен компонент на българската диаспора в националната ни паметова матрица от оформянето, драматичното развитие и трагичната съдба на историческите български общности на Балканите. Една част от нея (преди всичко Македония и Западните покрайнини) винаги е привличала вниманието на български и чужди изследователи, които са

създали огромна по обем и разнообразна по съдържание литература за нея. Те отразяват многопластовите взаимодействия между отделните държави, които обуславят сложната и противоречива съдба на тези общности през различните периоди. Но някак настрани винаги е оставал въпросът за българите в Албания и Косово, който през годините , в зависимост от измененията на вътрешната и външнополитическа обстановка на Балканите се люшка между признаване до частично или пълно отричане на българската идентичност и от съпричастност до пълна загуба на интерес от страна на България.

Опит за цялостно изследване на над вековното развитие на българската диаспора в Албания и Косово от нейното оформяне до наши дни предлага доц. д-р Спас Ташев в новия си монографичен труд “ Българските общности в Албания и Косово. Обществено-политически процеси и демографски последици (1913 – 2023)”.

Представеният монографичен труд е с ясно дефинирана тематика, пораждаща изключително актуална и предизвикателна проблемна ситуация, която надявам се ще се мултиплицира в множество нови изследователски полета. Изложението – общо 263 страници е организирано в триделна структура от увод, три глави, заключение, библиография – систематизирана с оглед характера на източниците, което я прави изключително функционална с общо над 250 библиографски единици; списък на съкращенията, приложения. Началото на изследването обхваща времевия период преди териториалните промени на Балканите през 1913 г., когато българските земи са в рамките на Османската империя. Края на изследвания период е преброяването на населението в Албания през 2023 г. и подготовката за провеждане на такова в Косово през април 2024 г. Целта на изследването е хронологично проследяване и анализиране на влиянието на обществено-политическите процеси върху демографското развитие в териториален аспект на българските общности в Албания и Косово. Може

категорично да се каже, че няма подобно самостоятелно изследване на демографските процеси сред българското население в двете области и че заложената цел е изпълнена.

Представеният монографичен труд демонстрира богатата историографска осведоменост на неговия автор, отдал дължимото на постиженията на българските, великобритански, френски, албански и турски учени, както и на лични свидетелства на представители на самата общност. Особено ценно, вградено в неговата основа, е богатството на документи от различни архивохранилища и центрове. Наред с известни документи на Централния държавен архив, доц. Ташев е ползвал множество и многообразни документи – анализи, пътеписи, етнографски описания, училищни регистри, периодични издания, спомени на очевидци участници в изследваните събития, официални преброявания на населението, неофициални статистически данни, дипломатически документи, административни справки, теренни проучвания, личен архив на автора, интервюта. Тези в голямата си част непознати автентични документални свидетелства хвърлят нова светлина върху различни страни от живота на българската общност в Косово и Албания , коригират някои доминиращи до сега оценки в научната книжнина и разкриват непроучени цели периоди от политиката на Българската държава към нея.

Изборът да се изследват двете общности не е случаен. Авторът обеснява много ясно защо е избрал този подход. Българските общности в Албания и Косово формират единното албанско социокултурно пространство. Има идентичност в изявата на националното самосъзнание между българи християни и българи мюсюлмани, най-вече в Албания. Въпросът е не само научен, а е свързан с отстояване на българската национална идентичност, с българските национални интереси и сигурност. Извършено е цялостно историко-демографско изследване. Негов обект е разкриването и анализирането на спецификите на различните политически,

икономически и социокултурни фактори, тяхната връзка и влияние върху разглежданите демографски показатели . Избраната структура е подчинена на наличната информация и документите. Но на определени места има повторение, историческия разказ е накъсан или се повтаря.

Сред основните достойнства на методологическия подход на доц. Ташев към изследването на тази сложна проблематика е разработването й във възможно най-широкия контекст на динамично развиващата се международна обстановка, развоя на българско-балканските отношения, политиката на Великите сили към малцинствените общности, усилията на България да съхрани българското етно-религиозно присъствие в тези области и безрезултатния в тази проблематика за България период 1944-1989 г. Използвани са и количествените / квантитативни/ методи- числено изразяване на изследователските процеси, съпоставителен анализ за очертаване на основните тенденции в развитието и установяване на съществуващите закономерности. Това определя работата като изследване с историко-демографски интердисциплинарен характер.

Уводът предлага изключително детайлна концептуална рамка с прецизно дефинирани обект, предмет, цели на проучването, работни хипотези, времеви обхват и изследователски задачи. Прецизно са подбрани изследователските методи с оглед интердисциплинарния характер на изследването.

Глава I. Българските общности в Албания и Косово през периода на признаване на тяхната идентичност (1913 -1925 г.) има основополагащ характер с оглед динамиката на понятийната система, с която подобно композитно изследване би следвало да оперира. В нея се разглеждат обществено-политическите процеси сред българите до 1925 г., когато окончателно се оформят границите на държавата Албания и на Косовската област в Сърбия. Очертани са двата периода през които тези области са владени от България- IX-X в. и XII-XIII в. Основателно авторът

определя тези периоди като време за утвърждаване на българското народностно съзнание. Интересен е подхода на автора към събитията – Илинденско-Преображенското въстание, Младотурската революция 1908 г, Албанското въстание 1912 г., Балканската и Междусъюзническата война 1912-1913 г., Охридско-Дебърското въстание 1913 г., сръбската окупация на части от Албания 1913 г. и Първата световна война и тяхното влияние върху демографското развитие на българската общност. На практика те оформят териториално българската общност в Албания и Косово.

Глава II. От частично признаване до пълно отричане на идентичността Българските общности в Албания и Косово през периода 1925-1990 г.

Това е период в който българската общност в Албания е частично призната, а от края на 1944 г. до 1990 г. нейната идентичност е напълно отричана. Особено важна е II балканска конференция от 1932 г., когато е признато българското малцинство в Албания, но поради съпротивата на Югославия това решение не се прилага. Само огорчение и разочарование може да предизвика констатацията на автора, че в периода 1944-1990 г. българската общност в Албания са „ лица с български произход“, към които българската държава проявява абсолютна незаинтересованост и които са подложени на югославския македонизъм. Практиката показва, че пропуснатите български възможности трудно се преодоляват. Тук бих препоръчала да бъдат привлечени документи съхранявани в Комисията по досиетата. Интересно би било да разберем как структурите на Държавна сигурност на България са работили / или не / сред българските общности, какви решения са предлагали, защо този период е определен от автора като безплоден за външната политика на България.

Глава III. Състояние на българската общност в Албания и Косово след 1990 г. е своеобразно продължение на концептуалната рамка, очертана в Глава I и II, като този период е изцяло непроучен от българските изследователи. Въведени са в научно обръщение много интересни

статистико-демографски данни за българските общности. Период на дълбоки и необратими обществено-политически промени в Централна и Източна Европа и установяване на многопартийна система. Регистрирани са първите две български организации в Албания и са приети българи-албански граждани за студенти. Грижата за българите зад граница става неразделен елемент на българската външна политика. През 2017 г. българската общност в Албания получава статут на национално малцинство. В тази част на изследването са посочени и усилията на нашите сънародници в Косово за признаване на отделна малцинствена група. Според мен, голямата тежест на изследването е поставена тъкмо тук, изграждайки един многопластов и многопосочен, наситен от информационна гледна точка разказ. Впечатляваща е огромната работа с обемна и многостранна архивна документация, позволяваща обективен анализ и убедителни заключения, които бъдещите изследвания не биха могли да заобиколят и пренебрегнат. Предложеният алгоритъм за изучаване на демографската ситуация на българските общности в Албания и Косово и тяхното териториално разпределение е иновативен подход към тази сложна проблематика. В тази част на изследването е приложена териториална диференциация на социално-икономическите и природните процеси, като същевременно се прилага комплексно интердисциплинарно изследване на структурата и динамиката на развитието на районите, в които живеят български общности. В изложението има и задача с практико-приложен принос- изясняване възможностите за удостоверяване на българския произход на българите в Албания и Косово съгласно изискванията на актуалното българско законодателство.

Изведените в края на труда **заключения** са очакван синтез на направените в хода на изложението изводи и разсъждения . Най-значимото предимство на изследването е неговата обективност, огромният документален ресурс, на който са базирани анализите и съжденията, както

и генерирането на редица нови проблемни ситуации, които безспорно ще породят и нови оригинални решения. Изследвана е вътрешната миграция на българите в Албания и е изяснено какви са последиците от нея по отношение на българската идентичност. Предложеният алгоритъм за проследяване на демографските процеси сред лицата от български произход е теоретико-приложен принос и с него би трябвало да се запознаят заинтересованите институции. Направени са предложения за ефективни политики, за решаване на открояващите се проблеми и запазване на етно-културното богатство на българското население.

Студии и статии в периодични издания и доклади от научни форуми

Приложените към документацията на конкурса статии и студии се отличават с широка тематична гама. Акцентите са в посока на българската диаспора, ролята на образованието и институциите за съхраняване на идентичността. Научните позиции на Спас Ташев очертават обективната база, на която трябва да се конструират държавните политики в изследваните региони.

С безспорен принос са публикациите, свързани със съвременните българо-албански и българо-косовски отношения. Тази тематика и до днес не е загубила своята политическа чувствителност, особено по отношение на европейските и български перспективи на българските общности в двете страни. И в статиите и в монографичния труд той прави предложения, които подпомагат приемането на адекватни политики за подпомагане и съхраняване на българските общности. Следователно тук е налице не епизодичен интерес, а дългогодишни натрупвания, които изграждат Спас Ташев като безспорен научен капацитет и експерт, чийто опит може да бъде споделен не само в научната сфера.

От изключителна важност е генералният извод за необходимостта от реформи в посока на разчупване на капсулирането на етническите общности с цел реалната интеграция на етнокултурните малцинства.

6. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Приложената справка за минималните национални изисквания от ЗРАСРБ за придобиване на научната степен „доктор на науките“ по професионално направление 2.2. История и археология отговаря на необходимите изисквания. Авторефератът към дисертационния труд вярно и точно отразява дисертационния труд. Приложеният доказателствен материал е коректен и изчерпателен, и отговаря на националните законови изисквания.

Всичко казано по-горе ми дава основание да изразя изцяло положително отношение по кандидатурата на доц. д-р Спас Ангелов Ташев за присъждане на научната степен „доктор на науките“; по професионално направление 2.2. „ История и археология “ за което приканвам и членовете на научното жури.

Проф. д-р Боряна Бужашка